

A ZÖLD CIVIL SZERVEZETEK VGT MUNKACSOPORTJÁNAK
ÉRTÉKELÉSE A 'VÍZGYŰJTŐ-GAZDÁLKODÁSI TERV 2015,
VITAANYAG' CÍMŰ DOKUMENTUMRÓL

2015.08.31-ei határidővel közzétett vitaanyag

Tisztelt kollégák!

Az országos VGT2 vitaanyag véleményezésében a zöld civil szervezetek Vízyűjtő-gazdálkodási munkacsoportot hoztak létre. Ebben a dokumentumban küldjük el a közzétett anyagról a munkacsoport véleményét. Kérjük, hogy a vitaanyag frissített változatának elkészítése során használják fel az itt küldött javaslatokat.

- A júniusban közzétett vitaanyag kapcsán észrevételünk, hogy a rendkívül hosszú és részletes dokumentáció átnézésére kevés idő állt rendelkezésre. A közzétett anyagok és mellékleteik véleményünk szerint a témával kevésbé foglalkozók számára nehezen áttekinthetőek, ami megnehezíti az érintettek részvételét a véleményezési folyamatban. Problémát jelent, hogy a társadalom véleményének a megismerésére és becsatornázására a tervezésbe a felelős nemzeti hatóság nem biztosít elegendő időt és erőforrást a tervezők számára. A VKI-ban előírt hat hónapos időszak a valóságban nem áll rendelkezésre a véleményezésre, hiszen ez alatt az idő alatt készül el maga a vitaanyag és a terv is. A rövid idő alatt, emiatt széleskörű tájékoztatás nélkül lebonyolított társadalmisítás nem teszi lehetővé a vélemények érdemi megfogalmazását és azok felhasználását.
- Észrevételünk szerint a vitaanyagban kevés információ kapható a VGT2 várható végrehajtásáról, és kevés az adat a VGT2-ben javasolt intézkedések végrehajtásának finanszírozásáról.
- Hiányoljuk, hogy nincs leírás arról, hogy a konfliktusos témákat (például árvízvédelem, nem megfelelő területhasználat és gazdálkodási mód a vízpartok mellett, infrastrukturális beruházások tervei) milyen módszerrel igyekeznek orvosolni/kezelti a tervezők, nem a 2015 év vége utáni végrehajtás, hanem 2015 év végéig tartó tervezés és egyeztetés során.
- A víztest szemléletű tervezés alapja a víztest minősítése, amely terepi munkákon és monitoring-adatokon nyugszik. A tervezet a mérőhelyek ismertetését táblázatba foglalva tartalmazza. Ebben azonban nincs utalás se az elvégzett mérésekre, se a mérőhelyhez tartozó adatokra. A hivatkozott az OKIR adatbázisban nem mérési adat, hanem éves átlag található. Bizonyára ez a szám is tükröz információt, de nem helyettesíti a VKI minősítést megalapozó monitoring-adatokat. Emiatt javasolható a VGT mérőhely-táblázatának legalább a minősítésben szerepet játszó adatok számával történő kiegészítése. Javasoljuk, hogy amennyiben az OKIR adatbázis felépítése nem alkalmas a VKI szerinti monitoring adatbázis közzétételére, a VGT tervezet egészüljön ki egy, a VKI monitoring adatokat tartalmazó melléklettel.
- A VGT2 lehetőség a jelenlegi iparszerű vízgazdálkodási koncepció és gyakorlat hatékonyabb, rendszerszerűbb módosítására. Ennek megfelelően a jelenlegi változathoz hiányzik annak kimondása, hogy a jelenlegi koncepció és gyakorlat számos rendszerszerű hibája mostanra egyértelművé vált, ezért át kell térni a természetszerű víz- és tájhasználatokra. Az értékrendi reform elmaradása miatt a VGT 2 nem tállja elegendő határozottsággal az új tájhasználati

megoldásokat, amik meg tudnák oldani a jelenlegi rendszerben megoldhatatlan jelentős vízgazdálkodási problémákat.

A legnagyobb területre kiterjedő példa, hogy nincs kimondva a Tiszai-alföldön a relatív többletvizek helytelen értelmezése, emiatt szakmailag hiányzik a megoldás: az árvizek oldalirányú kivezetése és a táji vízvisszatartás, vagyis az ártéri tájgazdálkodás.

- Jónak tartjuk a hidromorfológiai állapot javítására a 8.2.4.3 fejezetben bemutatott intézkedéseket, ezek végrehajtásával a vizek gyenge állapotát, vagy potenciálját okozó problémák gyökerét lehet kezelni. Nem derül ki azonban a terv mellékleteiből sem, valamint a részvízgyűjtőkre vonatkozó tervekben sem, hogy melyik víztesteken mely intézkedéseket javasolja a terv alkalmazni. Enélkül a terv nem fog a végrehajtást tartalmazó projekteket generálni.

Az intézkedések hiányosságainak fontos példaként hivatkozunk arra, hogy a Balaton részvízgyűjtő tervében a kotrás a rekreációs célú állóvizek terheléseként jelenik csak meg, mint korábbi szennyezés káros következményeit ökológiai céllal megszüntető tevékenység nem. A Balaton jelenlegi jó vízminőségének néhány év alatt történt helyreállításában a Keszthelyi medence ökológiai célú kotrása fontos beavatkozás volt. Nyilvánvaló, hogy a jelenlegi jó állapot fenntartásában szükség van, vagy a közeljövőben szükség lesz a 2003-ban félbehagyott lepelkotrás folytatására. Feltételezhető, hogy a téma kimaradásának a pénzügyi kilátástalanság az oka. De, amire mindenképpen szükség van, az a Keszthelyi medencében legalább a lepelkotrás ütemezésére vonatkozó kutatások, terepi vizsgálatok mielőbbi megkezdése. E - csekély költségvonzatú - fontos tevékenység a Balaton jó vízminősége hosszú távon történő megőrzésének egyik záloga. A Balaton ökológiai célú kotrását, illetve legalább ennek megalapozó vizsgálatait a VGT-2 intézkedései közé a 8.9. táblázat - jelenleg kihúzott - "2.5 Felhagyott szennyezett területek" kódszámú sorának visszavételével lehetne beépíteni.

- Javasoljuk felhívni az EU-s források elosztásáért felelős szervek figyelmét, hogy a VGT1, illetve a VGT2 hatálya folyamatos, nem szűnik meg a felülvizsgálat elindulásával. Ebből következően a VGT2 2020-ig – finanszírozás hiányában – meg nem valósuló intézkedéseire a forrásokat az elsők közt kell a 2021-2027 költségvetési időszakra betervezni. Továbbá hangsúlyozni szükséges, hogy 2027 utáni derogációra nincs lehetőség, a célok el nem érése esetén szankciókra lehet számítani.

Bár a 2014-2020 időszak operatív programjainak kialakítása és a vízgyűjtő-gazdálkodási terv felülvizsgálata párhuzamosan történt, a KEHOP fejlesztési keretének felosztásáról napjainkra már kormányhatározat rendelkezik. Ezért célszerű lenne az intézkedési programban tételesen ismertetni, hogy melyek a ciklusban bizonyosan megvalósítható beavatkozások, és melyek kerülnek hátrányba, a forrás jelenlegi bizonytalansága miatt. Megjegyezzük, hogy az intézkedéseknek ez a vonatkozása a társadalmasítás során fölmerült kulcskérdések egyike.

- 3.3.2 fejezet a Hosszirányú beavatkozások: A fejezet nem hangsúlyozza elég jól, hogy a folyószabályozás, az árvízvédelem, a szabályozott mederforma és a helytelen területhasználat idézi elő döntő mértékben vízfolyásaink rossz, vagy gyenge állapotát és ez okozza az egyre újabb problémákat okozó gyakorlatokat (nincs lehetőség vízvisszatartásra, az árvízvédelem minden más szempontot megelőz, belvíz és aszály akár egymást követő néhány hét alatt gondot okoz) a vízgyűjtő-gazdálkodásban. A fejezet ír arról, hogy a parti sávokat is érinti a folyószabályozás, és ez közvetlen hatással van a vizek állapotára, de tágabb értelemben nem szól a szabályozás káros hatásairól.

Ezért ennek a fejezetnek javasoljuk az átdolgozását: szerepeljen benne az a megállapítás, hogy a műszaki beavatkozások nemcsak megváltoztatták a vízfolyások hidrológiai és morfológiai állapotát, hanem lerontották azt. Nem elég úgy fogalmazni, hogy a szabályozások következménye a talajok és a táj teljes átalakulása lett, a következmény a teljes leromlás, a megújulásra való lehetőségek megszűnése lett.

Helyesnek tartjuk, hogy a fejezet tartalmaz olyan következtetéseket, miszerint az árvízi védekezésben az egykori árterületek fenntartását, helyreállítását célzó beavatkozásokat prioritásként kell kezelni és alkalmazni.

- Az 1.4.3. fejezetben a mentességek esetében javaslatunk szerint sokkal alaposabb indoklás szükséges: Mi az a társadalmi igény, ami alapján a jelentős beavatkozás a víztesten továbbra is fenntartandó? A társadalmi igény kiszolgálása lehetséges-e úgy, hogy a víztest emiatt nem lesz erősen módosított? A társadalmi igény felülvizsgálata nem időszerű? Például, az a tény, hogy jelenleg a vízfolyás hosszú szakaszain kőszórásos partvédelem található akár évtizedekkel ezelőtti beavatkozások eredményeképpen, nem egyenlő azzal, hogy a kőszórás ma is szükséges, és nem lehetne eltávolítani. Természetesen az eltávolításnak költsége lenne, ahogy minden más állapotjavító intézkedésnek.

Korábbi terepi példák alapján elmondható, hogy sok korábbi hidromorfológiai beavatkozás esetében 1) megváltozott az a társadalmi igény, ami azt létrehozta, vagy 2) a technika fejlődésének köszönhetően (pl. számítógépes hidraulikai modellezés) ugyanaz az igény ma már a módosítás fenntartása nélkül is kielégíthető. Éppen ezért az erősen módosított víztesteket műszakilag és társadalmi szempontból is behatóbban szükséges megvizsgálni a státusz véglegesítése előtt. Ennek fontosságára az EU Bizottság is felhívta a figyelmet a VGT1-re vonatkozó értékelésében („Az erősen módosított víztestek kijelölésének teljesítenie kell a 4. cikk (3) bekezdésében előírt összes követelményt. A hasznosításukra vagy a tágabb környezetre gyakorolt jelentős mértékben káros hatásoknak, valamint a környezet szempontjából jóval előnyösebb eszköz hiányának az értékelését konkrétan meg kell említeni a vízgyűjtő-gazdálkodási tervekben. Erre a kijelölési folyamat átláthatóságának biztosításához van szükség.”) Ha ezt a tervezés idő- és pénzügyi lehetőségei nem teszik lehetővé, akkor igazolás hiányában javasoljuk a víztest természetes besorolását, jelezve, hogy ha későbbi vizsgálatok a jelenlegi hidromorfológiai változások fenntartásának szükségét igazolják, akkor átkerülhet EM státuszba.

- Fontos megemlíteni a tervben, hogy az egészséges ökoszisztémák hozzájárulnak a jó vízminőséghez és általában a vizek jó állapotának a fenntartásához. Tehát egy-egy ökoszisztéma nem csupán vízigénnyel bír, hanem adott esetben akár nélkülözhetetlen szolgáltatásokat is nyújt a vizeket használó emberiségnek.
- Az intézkedések és társadalmiasításuk folyamatában alapvető az "ökológiai vízigény". A fogalom definíciószintű meghatározásával kapcsolatos bizonytalanságoknak nagy irodalma van. Célszerű lenne, ha a terv kiegészülne legalább egy "munka-definícióval", a használt ökológiai vízigény fogalmának pontosítására.
- A 3.3.2 fejezet az árvíz kockázat-kezelési intézkedésekről a valós helyzetenél idealizáltabb képet mutat be, mintegy vázolja a jövőre nézve kedvező irányt. Jelenleg azonban az árvízi és belvízi védekezés terén még nem elterjedtek azok a folyóknak teret biztosító, vízviszatartható és földhasználat-váltáson alapuló megoldások, amelyeket itt említünk. Javasoljuk a reális helyzet bemutatását, és ennek elválasztását a mostani helyzettől. Ugyanakkor az ország kiszáritásától eltérítve, a víz visszatartásán, a táji vízkivezetésén és – megtartásán alapuló, kívánatos jövőképeknek a felvázolása is fontos feladata a VGT2-nek.

2015.08.31.

WWF Magyarország, Gruber Tamás, Kerpely Klára

Nők a Balatonért Egyesület, Hajósy Adrienne, Vassné Piliszky Zsuzsa

Reflex Környezetvédő Egyesület, Lajtmann József

Magyarország Természeti és Kulturális Örökségéért Alapítvány, Nagy Péter

Magosfa Alapítvány, Juhász Adrienn Lilla

Pécsi Zöld Kör, Pánovics Attila

Szövetség az Élő Tiszáért, Balogh Péter

Holocén Egyesület, Kiss József